

Leonardo sem, bár ahogy Arasse megjegyzi: „nehéz elképzelni, hogy Leonardo komolyan hitette, hogy az olyan (ágaskodó lovat ábrázoló)... ábrázolás modellként szolgálhatott egy monumentális szobor számára; ezek inkább kisméretű bronzszobrokhoz készült (viasz)mintákra emlékeztetnek. (...) Igazából nem kizárt, hogy rendelkezésünkre áll Leonardo ezen irányú kutatásainak egy nem rajz formában fennmaradt eleme: a budapesti múzeumban őrzött kicsi bronzszobor, amely egy ágaskodó lovon ülő, páncél nélküli lovast ábrázol... A ló az 1504-ből és az '07-ből, majd '17-'18-ből származó, ágaskodó lovat mutató rajzok háromdimenziós változatának tűnik.” (214.)

A könyv második fele Leonardo festészetével foglalkozik, jelezve, hogy Arasse szerint sem rendült meg az a kánon, amely rajzait, festményeit, freskóit tartja elsődlegesnek életművében. A rajzok, a portrék, a Madonna-festmények és *Az utolsó vacsora* értelmezéseinek-elemzéseinek az Albertivel folytatott párbeszédet, kritikát, felülrírást emeli ki Arasse, de az invenciónak és a perspektívának a szerepét is sfumatónak (levegőperspektívának) a szerepét is Leonardo alkotásain. „A dolgok határtalanságának megjelenítése alapozza meg a festészet — univerzális művészet és *cosa mentale* — páratlan presztízsét.” (224.) Leonardo a festészet „isteni jellegében” hisz, amelyet ráadásul egyben tudománynak is tart, mivel a természet belső ismeretére alapoz. (227.) A Keresztelő Szent Jánost ábrázoló festmény elemzésének és a vele összefüggésbe hozható festményeknek Arasse külön fejezetet szán mintegy összefoglalóként, amely rávilágít a festészeti megoldások, gondolkodásmód(ok) mellett még az azokon túlmutató, rejtett, az akkori cenzúra megtévesztésére irányuló, a mai olvasókat pedig fokozott képolvasásra készítő ábrázolásmódra, amely a „Leonardo által célba vett félelmetes és elbűvölő kétértelműség volt: festeni olyan misztikum, melynek titkába az ember behatolni nem mer’ (...). E kétértelmű művekben — az utolsókban, melyeket festett — láthatatlan és szellemi szépségek szerelme androgün szépségek felkavaró alakjában tárul szemünk elé, s Leonardo itt egy belső vágy hívására felelt, a művészet erotikáját és a festészet hatalmát istenítette, amellyel képes szerelemre lobbantani a nézőt.” (378.) Együtt járt mindezzel az is, hogy Leonardót a rótság ábrázolása is rendkívüli módon vonzotta, nemcsak a teljességre törekvése, de egyéni kíváncsisága miatt is.

Mindezekkel együtt Arasse azt hangsúlyozza, hogy Leonardo festészetére „egyértelműen tilos mozdulatlan, zárt entitásként tekinteni (...). Az 1470-es évektől egészen haláláig Leonardo festésze jelentős fejlődést mutatott, miközben gon-

dolkodásmódja némely sarkalatos pontban radikális megújulást tükrözött. Írásainak precízebb datálása után főként tudományos gondolkodása terén lehetővé vált egy sajátos szellemi útvonalként jellemezhető út kirajzolása.” (17.)

Hangsúlyosnak tekinthető, hogy Leonardo személye két fejezetet is kap a könyv végén, és ezek a szövegek nem a lezárást, hanem kérdéseket, dilemmákat, megoldatlanságokat helyeznek középpontba. Ezek a kérdések és fel nem fedettségek nem Arasse kutatásainak elégtelenségét jelzik, hanem azokat a titkokat, amelyek minden emberi szükséges rejtőzködésen túl egy zseniálisan kivételes alkotó és korszakának titkait is őrzik. Már saját kora is egy maszkot — jungi értelemben personát — és kettősséget érzékelt Leonardo személyiségén, aki a legzártabban őrizte belső függetlenségét és önállóságát, ebbe a világába nem engedett be senkit, ugyanakkor társasági embernek is tartották, aki kiválóan bánt az emberekkel mind megjelenésében, mind kommunikációjában, és érzékenységet is képes volt megmutatni. „Leonardo úgy gondolta, hogy a művészi tevékenység csak ‘egy kontemplatív élet profán formájában’ válhat gyümölcsözővé.” (387.) Úgy tűnik, ez az életfilozófiai felvetés — ahogy Leonardo egész életműve — nem vesztett aktualitásából, és ma is elgondolkodásra készíthet. (Ford. Marsó Paula és Nemes Krisztina; *Typotex*, Budapest, 2016)

MÁTHÉ ANDREA

KRÁNITZ MIHÁLY: EMLÉKEZÉS ÉS EGYSÉGKERESÉS A REFORMÁCIÓ 500. ÉVFORDULÓJÁN

Kránitz Mihály legújabb könyvének vállalt célkitűzése nem „csak” az emlékezés egy fontos egyháztörténeti eseményre, és annak jelenkorig ható következményeire az 500. évfordulón. A szerző e munkájával az *egységkeresést* szeretné leginkább szolgálni. Ezen elhatározását nagyban segíti, az Ut Unum Sint Ökumenikus Intézet elnökeként, az ökumenikus párbeszéd területén eltöltött hosszú évek tapasztalata. Ennek, a kötet bevezetésében megfogalmazott feladatnak a fényében érdemes olvasni és értékelni a rákövetkező fejezeteket.

A kötet jól elkülöníthető és olykor tartalmilag is sokrétű egységekből áll össze, a részeknek azonban közös szervezőgondolataik vannak. Az érezhetően teológiai szerkesztésmód horizontján túl jól észrevehető gondolat például a párbeszédre való készség, a fennálló problémák kellő tapintattal való megfogalmazása, és olyan sajátos álláspontok megfogalmazása, mint „a *keresztény egység 95 tétele*” (14.) című fejezet.

Ez a fejezet érdekes kísérlet arra, hogy II. János Pál pápa *Ut unum sint* kezdetű enciklikájának tanításából összeállítsuk az „egység 95” pontját. A szerző az általa válogatott 95 pontot mintegy „munkaszövegként” ajánlja fel, hogy e tételek a hosszú ideje problémás kérdésekről való közös gondolkodás alapjai legyenek. Így a látszólag „ellen” 95 pont nem nyer pejoratív értelmet, hanem ellenkezőleg, lehetővé teszi a nem katolikus keresztények számára a közös párbeszédben való részvételt, amennyiben pontosan és érthetően fogalmazza meg a katolikus álláspontot, és egyben hív a közösség mélyebb megélésére.

A reformáció által felvetett, majd a szakadás után magunk mögött hagyott problémák sokaságából kiemelkedik a katolikusok és a protestánsok eltérő egyházfelfogása. A katolikus ökumenikus törekvések kezdeti időszakában, 1973-ban fogalmazta meg Avery Dulles bíboros tíz tételét az egyház „lényegéről” szóló kérdéssel kapcsolatban. Kránitz könyvének e pontján rövid bevezető után szerepelteti ezt a tíz tételt, minden egyéb értelmezéstől függetlenül, ami talán nem a legszerencsésebb megoldás. Dulles bíboros gondolatai így önálló, monolit egységként emelkednek ki az olvasó előtt, de a szélesebb közönség számára jelentőségük talán nem jelenik meg teljes mértékben.

A következő fejezet témafelvetésében nagyon kapcsolódik tematikailag ehhez a részhez. Szerzőnk ebben a részben a „katolikus” jelző teológiai értelmezését adja, amely terminus nem vonatkoztatható el az egyháztól. Hiszen a katolikus jelző, állapítja meg Kránitz, „nem egy bűnös szó, hanem a legtisztább és legegyszerűbb kifejezése annak, hogy milyen is az egyház”. (31.)

A katolikus szó etimológiai értelmezése, az ószövegségi és újszövegségi használata, patrisztikus irodalomban való jelenléte sem támasztja alá azt a sokféle félreértést és töredezettséget, amelyet ez a kifejezés ma hordoz a mindennapi szóhasználatban. A szerző szándéka kimutatni, teológiai részletekbe menő elemzésekkel, hogy „az eklezsia katholicum nem jelent valamiféle felekezeti egyházat” (32.), hanem, és itt hivatkozhat joggal a katolikus jelző első előfordulásának helyére, Antiochiai Szent Ignác Szmirnaiakhoz írt levele értelmében ez a katolikus jelző értelme: „Ahol Jézus Krisztus, ott a katolikus egyház”.

Fontos felvetésnek látszik Kránitz Mihály részéről, hogy a katolikus jelző és annak értelmezése kiemelkedően fontos feladata az ökumenikus törekvéseknek. Ahogyan a szerző megfogalmazza: „ez az igazi ökumenikus kihívás, hogy az egyházakat a maguk különbözőségében katolikusnak értelmezzük”. (36.)

Az „ökumenizmus fontosabb témáinak” fundamentális teológiai elemzése (IV. fejezet) után az

ökumenikus törekvések egy gyakorlatban is megvalósult érdekességét tárja a kötet az olvasók elé. A huszadik századi magyar ferences ökumenizmus egy igazi kuriózumát. Az 1943 és 1944 között megjelent, *Az Egység Útja* című folyóirat története, szellemisége gyakorlati utat jelenthet napjaink ökumenikus törekvéseinek is. Ezeket a sorokat olvasva, egy olyan fejezet lezárásaként, amely elméleti alapokat vizsgált, előremutató perspektívaként jelenik meg az olvasó számára ez a sok gyümölcsöt hozó példa, egy megosztottságtól terhes korszakból. Így a gyakorlati cselekvés realitása mintegy felhívás jelleggel válik érezhetővé.

A kötet második felében (V–VI. fejezet) az ökumenizmus 21. században legfontosabbnak számító kérdéseit vizsgálja Kránitz. Módszertani sajátossága a kötetnek, hogy minderre a 2016-os év három legkiemelkedőbb ökumenikus eseményének részletes bemutatása kapcsán tér ki a szerző.

Ezek a fő események sorrendben a következők voltak: a Lélek által inspirált és vezetett történelmi találkozó Ferenc pápa és Kirill pátriárka között, a több mint 1200 év után Kréta szigetén újra megtartott pánortodox zsinat és Ferenc pápa történelmi látogatása Lundban a reformáció 500. évfordulóján.

Mindhárom esemény hordozott olyan problémás kérdéseket, amelyeket érdemes komolyan értékelni, miután bátran felmutattuk azokat a szélesebb olvasóközönség számára is. Ezek közül szabadjon csak egy konkrétumra utalni a három közül. A Ferenc pápa és Kirill pátriárka által találkozásuk után aláírt közös nyilatkozat többek között kitér a görögkatolikusok nagyon kényes státuszára is, illetve fontos utalások történtek az Ukrajnában élő közösségek helyzetére. A közös nyilatkozat nem tudta jól és teljes mértékben rendezni a hosszú ideje fennálló problémákat, mint a prozelitizmus (áttérítés) elkerülésének kérdését, továbbá a nyilatkozat a görögkatolikusokra a visszalépésnek is minősíthető „egyházi közösségek” kifejezést használja. Ferenc pápának később meg kellett erősítenie a görögkatolikusok „egyház” voltát. (67.)

A kötet igazi értéke és a szerző ökumenikus tapasztalata leginkább ebben a részben érhető tetten. Hiszen nagyon nagy tapintattal jeleníti meg a szélesebb olvasóközönségnek ezeket a valódi nehézségeket, azon túl, hogy az eseményekben rejlő komoly értékeket is megmutatja. Ezen olvasat inkább a megoldásra való indításként hat, mintsem szélsőséges lezárása vagy elhallgatása a problémáknak. Ugyanez mondható el a másik két esemény elemzéséről is. Ennek kapcsán kerül bemutatásra a pápai primátus kérdésének jelenkori helyzete a katolikus és protestáns egyházak viszonyában, amely szintén nagy tapintatot kívánó,

s egyben kiemelten fontos téma. A katolikus ökumenizmus történetére való reflexió után a kötet egy függelékkal zárul, amelyben olyan eredeti szövegek olvashatóak, amelyek segíthetik az olvasót a kötet és az ökumenizmus témájának jobb és mélyebb megértésében.

Végeredményben elmondhatjuk, hogy a kötet tartalmában és szerkesztésében eleget tesz célkitűzéseinek, így egyben méltó módon emlékezik meg a reformáció 500. évfordulójáról. (*Szent István Társulat*, Budapest, 2016)

SÁGHY ÁDÁM

A SZENT DOMONKOS REND ÉS A KUNOK

A Szent Domonkos Rend megalakulásának 800. évfordulója és a III. Kun Világtalálkozó alkalmából 2015. szeptember 18-án a Szent Domonkos Rend, a Szent Márton Plébánia (Kunszentmárton), a Kunszövetség, a Kunszentmártoni ÁMK Múzeuma és Kunszentmárton városa *A Szent Domonkos Rend és a kunok* címmel konferenciát rendezett Kunszentmártonban a domonkos jubileumi év előkészítéseként. A konferencia fővédnöke Hegyi László egyházi kapcsolatokért felelős helyettes államtitkár (Emberi Erőforrások Minisztériuma) és Kovács Sándor, a Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Közgyűlés elnöke, a Kunszövetség elnöke, a védnöke pedig Wenner-Várkonyi Attila, Kunszentmárton polgármestere volt. A rendezvény P. Barna Ferenc Máté OP általános vikárius (Szent Domonkos Rend Magyar Tartományfőnökség) főcelebrálásában szentmisével kezdődött a Szent Márton plébániatemplomban. A Barna Gábor kutatócsoport-vezető által elnökölt konferenciát Hegyi László, Kovács Sándor, Wenner-Várkonyi Attila és Kövesdy Zsolt plébános nyitotta meg. A megnyitóbeszédet „Kunok”, illetve „Domonkosok” szekcióban négy-négy előadás követte. A köszöntőbeszédéből, a szerkesztői előszóból, valamint az előadások tanulmányra átdolgozott változatából készült a konferenciával azonos című tanulmánykötet Barna Gábor szerkesztésében, Deme Ágnes közreműködésével. A borítót a Gömör-kódex egyik oldala díszíti, a hátsó borítón pedig Kövesdy Zsolt és Barna Ferenc Máté köszöntőjéből olvashatunk egy-egy részletet.

Barna Ferenc Máté tartományfőnöki köszöntőjében a rendalapító, a Szent Domonkos Rend, illetve a kunok kapcsolatának többretegűségére világított rá. Az egyetlen fennmaradt kun nyelvemlék, a Miatyánk kezdősorait idéző fővédnöki köszöntőbeszédében Hegyi László a Szent Domonkos Rend megalakulása 800. évfordulójának, valamint Magyarország és a kunok kapcsolatának

közös vonatkozásairól értekezett. Kitért Szent Márton születésének 1700. évfordulójára is. Szent II. János Pál pápa első ünnepélyes szentmiséjében tartott homíliájából származó, „Ne féljete!” kezdetű idézettel indított köszöntőjében Kövesdy Zsolt a rendalapítás 800. és Szent Márton születésének 1700. évfordulója mellett Kunszentmárton város első említésének 800. évfordulójáról is megemlékezett. Barna Gábor szerkesztői előszavában felsorolja a Szent Domonkos Rend megalapításának motivációit, valamint ír a szerzetesrend, a kunok és Kunszentmárton történetének összefonódásáról. A köszöntőket és az előszót követő tanulmányok a konferencia felépítését követik sorrendiségükben és strukturáltságukban, azaz a *Kunok*, illetve a *Domonkosok* fejezetcím alatt szerepelnek. Kovács Szilvia tanulmányában a kunok magyarországi betelepedésük előtti történetéről (11–13. század) értekezik, kihangsúlyozva a kunok és a Magyar Királyság történetének főbb állomásait, valamint a kunok közel kétszáz éves uralmának főbb szempontjait (nemzeti sajátosságok, birodalomnélküliség, támadások céljai, térségi dominancia). Pálóczi Horváth András a Kiskunság és a Nagykunság 13–15. századi településtörténetét foglalja össze. Hatházi Gábor gazdagon illusztrált tanulmánya a pogányság és a kereszténység kunok steppei régészeti hagyatékában fellelhető nyomait mutatja be. Baski Imre a keresztény vallási terminológiának a Miatyánk kun fordításaiban előforduló elemeit vonultatja fel. Zágórhidi Czigány Balázs a domonkos rend magyarországi megtelepedésének történetét, a magyar domonkosok korai történetét, Szent Domonkos és a kun misszió kapcsolatát tárgyalja. Szovák Kornél szintén rendtörténeti tanulmánya a kun misszióknak a magyarországi domonkosok korai történeti hagyományában betöltött szerepéről ad számot. Török József a kunok és a magyar egyházi hierarchia kapcsolatát vizsgálja. Haader Lea a domonkos szerzetesrendhez köthető középkori ómagyar kódexek korábbi felosztásait árnyalja. A kötetet a szentmiséről és a konferenciáról szóló fényképgyűjtemény zárja.

A rendkívül színvonalas tanulmánykötet multidiszciplináris jellege miatt a szélesebb tudós kör figyelmébe ajánlható, mert számos tudományág (történettudomány, kultúrtörténet, településtörténet, történeti forráskutatás, medieviztika, kodikológia, néptörténet, néprajz, régészet, vallástörténet, egyháztörténet, rendtörténet, irodalomtörténet, imagológia, nyelvtörténet) művelője számára szolgál az eddigi kutatási eredmények jó összegzésével, illetve új tudományos eredményekkel. (*MTA-SZTE Vallási Kultúrakutató Csoport*, Szeged, 2016)

FORGÁCS HAJNALKA

